

Особистісні фактори надійності фахівців МНС

Ушакова І.М.,

*к. психол н., доцент, доцент кафедри загальної психології
Національного університету цивільного захисту України (м Харків)*

Вивчення чинників надійності діяльності фахівця аварійно-рятувального підрозділу МНС України є однією з актуальних і невирішених науково-практичних задач психології діяльності в особливих умовах. В останні роки значно зріс науковий і практичний інтерес до питань, пов'язаних з успішною діяльністю фахівців екстремального профілю. Екстремальність є однією з основних характеристик діяльності співробітників МНС України. Адаптивні здібності до стресу, професійна надійність, емоційна стійкість - це найважливіші показники психологічної підготовленості до виконання професійних завдань в умовах професійного стресу.

Аналіз психологічної літератури з даної теми показав, що поняття "надійність професійної діяльності" (або "професійна надійність") з моменту своєї появи зазнало значних змін, пов'язаних як із розширенням сфери його застосування, так і з вивченням різноманітних аспектів цієї проблеми. Вперше психологічний зміст проблеми надійності був викладений у працях В.Д. Небиліцина та Б.Ф. Ломова. Досить детально різні аспекти становлення проблеми надійності діяльності розглянуті у працях В.О. Бодрова, В.П. Зінченка, Г.М. Зараковського, М.О. Котика, Є.О. Клімова, В.Л. Марищука, Г.С. Нікіфорова, О.Л. Осадчука, К.К. Платонова та інших [1-3].

В сучасній психологічній науці під надійністю професійної діяльності розуміти безпомилкове виконання людиною покладених на неї професійних обов'язків (функцій) протягом необхідного часу та за визначених умов діяльності. Надійність є сукупною якістю, властивістю людини, яка обумовлена її професійною підготовленістю, досвідом, ступенем спрямованості особистості на діяльність, здібностями, особистісними особливостями та іншими професійно важливими психологічними якостями [2].

Більшість з названих авторів погоджуються з тезою про зв'язок між показниками надійності професіонала та його особистісними якостями. Як важливі у цьому сенсі називають самоконтроль, компенсаторні механізми, відповідальність, почуття обов'язку, дисциплінованість, моральні якості особистості тощо [1, 3].

Але, на нашу думку, вивчення особистісних факторів надійності професійної діяльності фахівців системи МНС вивчено недостатньо,

особливо в практичному плані. Саме тому завданням нашої роботи є показати особливості особистості "надійних" працівників.

Дослідження було проведено в 2010-11 роках спільно з Чікаліною А. з рятувальниками ГУ МНС України в Харківській області на базі НУЦЗУ, де вони проходили перепідготовку. Для діагностики надійності досліджуваних була використана методика SACS («Стратегії подолання стресових ситуацій») С. Хобфолла (оскільки оцінку професійної надійності доцільно проводити з позицій урахування стратегій подолання стресових ситуацій), а їх особистісні якості визначались за допомогою опитувальника Р. Кеттелла.

Проведене дослідження дозволило з'ясувати, що частина досліджуваних вибирає переважно "здорові" моделі подолання складних (стресогенних) ситуацій. Такі особи частіше використовують непрямі дії, раціоналізацію і пошук позитивного в емоційно-напружених ситуаціях ділового спілкування. Кризові ситуації вони вважають за краще розглядати як новий досвід, корисний для майбутнього життя і професійної кар'єри. Моделі їх поведінки характеризуються активністю, просоціальністю і гнучкістю.

Для другої групи досліджуваних більш характерними виявилися стратегія пасивності (обережні дії, відхід від проблем), асоціальні дії (жорсткі догматичні, цинічні, негуманні дії), агресивна стратегія (тиск, відмова пошуку альтернативних рішень, конфронтація, суперництво тощо.). Вони частіше проявляють соціальну несміливість (невпевненість), і в той же час їх поведінка в проблемних ситуаціях більше асоціальна і агресивна по відношенню до оточення.

Такі результати дозволили нам сформулювати дві досліджувані групи, одну з яких ми умовно назвали "надійні", а іншу – "ненадійні".

Порівняння результатів представників цих груп за методикою Р. Кеттелла показало, що серед багатьох структурних компонентів, які можуть обумовлювати надійність професійної діяльності рятувальника, найбільш вагомими є: показники за фактором В, який свідчить про рівень інтелектуального розвитку особистості; рівень концентрації та розподілу уваги фахівця, гнучкість розумових процесів, професійну спрямованість особистості або спрямованість на завдання; показники за фактором С, який характеризує силу Я-особистості; результати за фактором А, що є показником екстраверсії чи інтроверсії людини, та показники фактору Q₃, що складається з таких характеристик особистості, як цілеспрямованість, вміння контролювати свої емоції та поведінку.

Таким чином, до особистісних факторів надійності рятувальників можна назвати відкритість до спілкування, схильність до точного виконання вказівок та підлягання моральним нормам і всіляким правилам, розвинені вольові якості та цілеспрямованість, висока самооцінка;

відсутність або низькі показники домінантності, підозрливості, тривожності та похмурості.

Структуру індивідуально-психологічних особливостей "надійного" фахівця аварійно-рятувального підрозділу МНС України складають три основні компоненти: когнітивний, мотиваційний та емоційно-вольовий. Зазначені компоненти слід сприймати як визначальні при вивченні надійності професійної діяльності рятувальника.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Климов Е.А. Психология профессионала : [Учебное пособие] / Е.А. Климов - М.: Воронеж, 1996. - 509 с.

2. Никифоров Г.С. Надежность профессиональной деятельности. / Г.С. Никифоров. – СПб.: Изд-во СПбГУ, 1996. – 176 с.

3. Осадчук О.Л. Формирование профессиональной надежности специалиста [Электронный ресурс] / О.Л. Осадчук // Фундаментальные исследования. – 2005. – № 1 – С. 86-88 . — Режим доступа до журн.

www.rae.ru/fs/section=content&op=show_article&article_id=7779675